

GÁLFALVI ZSOLT BEVEZETŐJE

Tisztelt közönség, kedves barátaink!

Engedjék meg, hogy Románia Szocialista Köztársaság Írószövetsége s egyben a jelenlevő romániai magyar írók nevében köszönetet mondjak a szabadkai Népkörnek, az Üzenet és az Életjel szerkesztőségének a megtisztelő meghívásért, nagyra becsült barátunknak, Urbán János írónak szíves üdvözlő beszédéért, Önöknek a megjelenésükkel irántunk tanúsított hízegő figyelmükért, a meleg fogadtatásért s egyben baráti és családi szóval köszöntsem minden szabadkai olvasónkat.

Barátok hívtak, barátok vártak, barátok fogadtak itt bennünket. Szocialista országainkat az azonos eszmények, közös célok, a kölcsönös megbecsülés és a szoros együttműködés tartós szálai fűzik össze. Olyan országból jöttünk és olyan országba érkezünk, amelyeknek népe a saját kezébe vette sorsának formálását és nem mond le arról, hogy továbbra is a maga szándékai, törekvései, hagyományai szerint egyengesse jelenét és jövőjét oly bonyolult világunkban és az egyenjogú népek nagy közösségében. Az író, aki a maga sajátos módján népe lelkületének, szellemiségének kifejezője, a politikai, gazdasági, társadalmi téren kialakult együttműködést a szellemi értékek kölcsönös megismertetésének útján igyekszik bensőségebbé varázsolni, az értelmi-érzelmi megértés, közeledés hídjait építve a népek, nemzetek, az emberek között. Szívüöl kívánjuk, hogy mostani látogatásunk, találkozásaink sorozata szilárd kötőanyagként illeszkedjék be ebbe a hídiba, erősödjék és tartalmasodjék a romániai és jugoszláviai írók kölcsönös tiszteleten és érdeklődésen alapuló együttműködése s legyen példája annak, miként lehet az írástudóknak a maguk néha erőtlenségnek tűnő, de mégis messzehangzó szavával hatékonyan szolgálniuk — a humanizmus eszményeinek vonzaskörében — a béke és biztonság Európájának és világának — mindnyájunk közös álmának és törekvésének megvalósulását.

Amit ma este elmondunk, felolvasunk frásainkból Önöknek, szerény mutató kíván csupán lenni a romániai magyar irodalom sokszínűségéből. Irodalmunk életének mai pillanatát íróinknak az a törekvése jellemzi, hogy — természetesen mindenki a maga módján, művészi egyéniségével, stílusával — minél hitelesebben, árnyaltabban és művésziiben fejezzék ki az emberekben és az emberek közötti viszonyokban kibontakozó, sokszor ellentmondásos folyamatokat, mindazt, amit életnek, a mi életünknek nevezünk. A romániai írás sikerült alkotásait a közösségi gond és felelősség hatja át, az a sörkentő hit, hogy van mit mondanunk és vannak, akik meghallgatják szavunkat.

Jugoszláviai látogatásunkra együtt jöttünk el román és romániai magyar írók, a szocialista Románia nagy családjának egyenjogú tagjai, mint ahogy otthon is közös eszmények jegyében, egymást kölcsönösen sajátos értékekkel gazdagítva fejtjük ki munkánkat. Mialatt itt Önökkel találkozunk, román íróbarátaink Versecen lépnek olvasóik elé. Meggyőződésünk, hogy az írónak minden tőle telhetőt meg kell tennie, mindenekelőtt a valóság művészi kimondásával, a szocialista nemzetek és a szocialista nemzetiségek belső harmóniájáért és az egyenjogúság gyakorlati, maradéktalan érvényesüléséért az élet minden területén.

A mi irodalmunk elkötelezett irodalom — szándékaink szerint az emberhez méltó gond és felelősség irodalma. Mai eszményeink és múltbeli hagyományaink, tapasztalataink egyaránt ezt az utat szabták ki számunkra. Európának ezeknek a tájain, a Duna mentén az évszázadok során gyakran tomboltak kíméletlen, sodró és próbáló szelek. Aki itt meg akart maradni, aki itt meg akarta őrizni magát és azt, amit az idők távolából hozott és az idők távolának tovább kívánt adni, annak ugyancsak erősen és leleményesen kellett kapaszkodnia. A történelem intó tanulsága, hogy a megtartó fogódzók között milyen jelentős volt és maradt az anyanyelv, az írás, a gondolat.

A romániai magyar irodalom alakulását ugyanazok a társadalmi-politikai tényezők határozzák meg, mint a testvéri román írásét, a sokszínűség egységét valló irodalmunk azonos valóság talajából nő ki. A romániaiságot éppúgy egyik megkülönböztető jegyünknek valljuk, mint itteni társaink az anyanyelvben és írásban a jugoszláviaiságot. Ezt a felismerést nem gyengíti, hanem erősíti azt az otthoniasságot biztosító tudat, hogy a *Halotti Beszéd* névtelen szerzőjétől Balassin át József Attiláig és tovább ívelő halhatatlan sortól tanultuk az ígét, örököltük a szép szót, a kötelező s tápláló hagyományt. Hisszük és valljuk, hogy akkor vagyunk közös hazánk hű fiai, ha emberségünkkel együtt alkotón őrizzük magyarságunkat is. Ugyanakkor biztos vagyok abban, hogy a szó, amit mi, romániai magyar írók éppúgy formálunk, mint jugoszláviai magyar kollégáink, és éppúgy kívánunk továbbadni utódaink utódainak is, nemcsak minket rokonít, hanem ahhoz is hozzásegít, hogy országaink barátságát hasznosabban munkálhassuk. Minden múltból örökölt előítélet, ordas eszme, bizalmatlanság nagyfokú elvszerűséget, érzékenységet és következetességet igénylő kigyomlálása a szocialista emberség győzelmének, annak, hogy egy százötven évvel ezelőtt született költőnk szavaival élve: a szellem napvilága ragyoghasson minden ház ablakán. Társaimmal együtt vallom, hogy ezért a célért élni és írni érdemes.

Előljáróban ezt szerettem volna Önöknek — a jelzőket ismételve — baráti és családi szóval elmondani.

*

A továbbiakban az a kevéssé hálás feladat hárul rám, hogy bemutassam Önöknek íróküldöttségünk tagjait. Remélni szeretném, hogy mindez lényegében felesleges, hiszen akik itt ma este színpadra

lépnek, korántsem ismeretlenek Önök előtt. Könyveik, műveik — melyek közül jó néhányat a jugoszláviai magyar lapok, folyóiratok is közöltek — minden bemutató szónál hatásosabban ajánlják kollégáimat a közönség szíves figyelmébe. Éppen ezért csak néhány mondatra kívánok szorítkozni, inkább tájékoztató, mint értékelő jelleggel. A jelenlevők olyan gazdag és sokoldalú, állandóan tovább teljesedő életművek alkotói, hogy a rendelkezésemre álló keretek között, bárcsak vázlatos portrét is rajzolni róluk, hiú próbálkozás lenne.

Kezdjük — betűrendben — a jelenlevők lefiatalabbjával, *Farkas Árpáddal*. A hatvanas évek közepén, gyermekfejjel jelentkezett a romániai magyar költészetben, s ma már, két kötet után, ha a neve mellől nem is kopott le a »fiatal« jelző, de mindenesetre mellé került az »érett« minősítés is. Első kötete *Másnapos ének* címen 1968-ban jelent meg, a Forrás sorozatban, amely az utóbbi évtizedben oly sok kivételes tehetség útnakindítója volt. Második kötete, a *Jegyenekör* 1971-ben látott napvilágot, szinte órák alatt fogyott el, és ami verseskönyvnlé világméretekből is ritkaság, második kiadást kellett nyomtatni belőle. A második kiadás ötezer példányt jelentett — a kötet azonban változatlanul hiánycikk. Anélkül, hogy a műalkotásnak és befogadójának, az olvasónak a viszonyát leegyszerűsítendő, az ilyen nagyméretű érdeklődés félreérthetetlenül arról tanúskodik, hogy Farkas Árpád költészete reális és konkrét, az esztétikumtól el nem választható emberi-társadalmi szükségletet, szebben szólva igényt elégít ki. Azoknak az olvasóknak az igényét, akik számára a költészet értelme azonos az értelem költészetével, akik a realista illúziótlanságot nem tévesztik össze a kiábrándultság csömörével, a szenvedélyes józanságot a szenvtelenséggel, a hamis eszményítéstől való eltávolodást az eszménytelenséggel; akik elvesztették ugyan illúzióikat, de az illuzórikus gyánuatlanságot nem az élet, a társadalmi cselekvés értelme iránti gyánakvással cserélték fel. Amikor a költő egyik versében azt óvja »mi mitosztalan már / de lelkiismeret még« — fogalmilag is pontosan tömöríti alapállásának két egymással szorosan összefüggő pólusát: az illúziókkal, a hamisító mítoszokkal való szakítást és a közösségi elkötelezettség felelősségtudatát. Farkas Árpád népszerűsége a valóság költészetére érzékeny költőt és a költészet valóságára fogékony olvasót egyaránt dicséri.

Farkas Árpád (sz. 1944) jelenleg Kovászna megye székvárosában, Sepsiszentgyörgyön él, és az Írószövetség Marosvásárhelyen megjelenő folyóiratának, az Igaz Szónak belső munkatársa.

Igazán nem szeretném — miután Farkas Árpádban az illúziótlanságot dicsértem — rózsaszínű képet festeni a romániai magyar költészet helyzetéről és sikereiről, *Kányádi Sándor* bemutatását mégis azzal kell kezdenem, hogy az ő 1970-ben megjelent, *Fától fáig* című gyűjteményes verseskötete is csak két kiadásban tudta legalább némileg kielégíteni az olvasók érdeklődését. Bár első versei csaknem negyedszázaddal ezelőtt jelentek meg, szeretném őt is a fiatal költők közé sorolni, már csak azért is, mert azonos nemzedékhez tartozunk. Kányádi reprezentatív kötete voltaképpen a naivitástól a tapasztalatokon alapuló és szükségképpen problematikus tudásig, felismerésig

vezető belső út sajátos költői vetülete. Ez az út — a megismerés rögzős útja — az egyszerűtől az összetett, az ifjonti hittől az érett tudás, a felhőtlen derűtől a realitásokkal való számolás felé ível. Őszintén meg kell vallanom, hogy annak idején, indulásának éveiben, amikor frissességükben, egyszerűségükben, tisztaságukban megkapó lírai dalait és zsánerképeit írta, nehezen hittem volna el, hogy nem is sok év múltán Kányádi az egyik leginkább bölcselő igényű költő lesz. Rögtön szeretném hozzátenni; a gondolatiság előtérbe kerülése korántsem szorította ki költészetéből a valóság nyers és erőteljes színeit, vonalait, és nem feledtette el a népköltészet annak idején meghatározó ihletését sem. Mindez a modern költészet magasabb fokán szintetizálódott sajátos vonzó, fanyarságában is tartásos lírává. Nem véletlen, hogy az utóbbi évtizedben írt verseiben állandóan visszatér Bartok és Brincusi neve — nem egyszerűen névként, hanem emberiművészi magatartásként, példaként, ihlető motívumként. A népi gyökerektől a bonyolulttán át az egyszerűig eljutó, a folklorból alkotón merítve a modern kor komplexitását kifejező nagy művészet vonzókörében formálódott ez a költészet. Mindez mindenekelőtt gondolatiságban és formai eszközeinek alakulásában érzékelhető s emellett abban is, hogy Kányádi verseiben a falu világának átalakulása és a mai nagyvárosi civilizáció ellentmondásossága egyaránt benne lüktet. Ami ebben a vonatkozásban különösképpen jellemző: a faluról jövő költő nem valami bukolikusnak szánt idillt állít szembe a nagyvárosi életforma zaklatottságával, hanem az utóbbi környezetben honos ember jellegzetesen mai riadtságát szólatatja meg. Kányádi költészete a maga egészében elkötelezett, összetettségében is hangsúlyozottan közügyi, a valóság új tartalmát gondolatilag-érzelmileg magas hőfokon szintetizáló líra.

Kányádi Sándor (sz. 1929) egy Küküllő menti székely faluban született, a középfokú ipari szakiskola elvégzése után színiakadémista volt, majd irodalomtanári diplomát szerzett. Jelenleg a legkisebbek irodalmi lapjának, a Kolozsváron megjelenő Napsugárnak az egyik szerkesztője és számos, gyermekek számára írt verseskönyv szerzője is. Kitűnő műfordító, sikeres drámaíró, és amikor csak teheti, világotató, olyanképpen, hogy Párizsban, Stockholmban vagy éppen Szabadkán sem felejtetheti el a Küküllő menti Nagygálambfalvát.

Huszegynéhány évvel ezelőtt, azokban a rendkívül mozgalmas és váratlan helyzeteket teremtő időkben Kányádi Sándort a nála évekkel fiatalabb Páskándi Géza »fedezte fel«. Páskándi szinte gyerekefjével ismert költő és fiatalokat tanácsokkal bátorító szerkesztő volt már — s később jelentős költővé, a romániai magyar irodalom egyik legsokszínűbb, legkeresőbb kedvű, nyugtalanítóan újszerű és vonzó alkotójává érlelődött. A költészetben, a novellában, az esszében és a drámában egyaránt otthon van, s ha néha egyik-másik írása vitára is ingerel, az biztos, hogy mindenre, amit ír, nagyon-nagyon oda kell figyelni. Kereső, kutató, kísérletező író, izgalmasan érdekes, korszerű mondanivalója és ebből kinövő sajátos formavilága megkülönböztetett helyet biztosít számára irodalmunkban. »Legalább Európát megtanulhattatok volna« — mondja egyik remekművé, gondolatgazdag novellá-

jának hőse —, s Páskándi írásaiból tudjuk, hogy ő valóban megtanulta Európát, nem földrajzi, hanem mindenekelőtt szellemi értelemben. Termékenysége, teremtőereje, művészi leleménye, mondandójának gazdagsága lenyűgöző. Nemrég jelent meg *Tű foka* című új verskötete, amely — saját szavai szerint — »tulajdonképpen regény: egy indulat, egy látomás regénye. Az igazi verseskönyvet épp olyan izgalommal lehet olvasni, mint egy bűnügyi regényt. A bűnügyi regényben a tettest fogják meg, az igazi verseskönyvben a lélek legmélyét érzük tetten«. S miközben ez a »regény« született, drámák sorozata is kikerült alkotóműhelyéből, amelyek a történelem és stílusukban ugyanakkor a drámatörténet különböző korszakait idézik meg, köztük két olyan kiemelkedő alkotás, mint az etikai szépségével, gondolati mélységével, dramaturgiai építkezésével egyaránt remeklő *Vendégség*, a hitújító Dávid Ferencről és a *Tornyot választok*, az anyanyelvű tudományosság és a felvilágosult gondolat erdélyi hősről, Apáczai Csere Jánosról. Azt, hogy említett művein kívül még mi mindent írt az utóbbi években, felsorolni is nehéz lenne — elolvasni azonban feltétlenül érdemes.

Páskándi Géza (sz. 1933) Kolozsváron él, a nemzetiségi könyvkiadó, a Kriterion ottani fiókszerkesztőségének lektora.

Tudom, hogy az irodalomban, a művészetben, a számok nem értékmérők, *Sütő András* bemutatásakor mégsem hagyhatom említés nélkül, hogy könyve, az *Anyám könnyű álmot ígér* rövid időn belül három kiadásban jelent meg és már túl van a százezer példányon — az úvidéki Magyar Szó folytatásos közlését nem is számítva. Ez a könyv volt az utóbbi negyedszázad romániai magyar irodalmának legnagyobb, legviszhangosabb könyvsikere, az egybehangzó olvasói és kritikai vélemények szerint megérdemelten. Írója ma negyvenöt éves, első írásai a negyvenes évek végén láttak napvilágot, számos novella és kötet, esszégyűjtemény, sokat játszott színdarab és több filmforgatókönyv szerzője. Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének alelnöke, a Marosvásárhelyen megjelenő Új Élet című társadalmi-politikai-művelődési képeslap főszerkesztője.

Anyám könnyű álmot ígér című könyvének műfajáról annak idején sokat vitatkoztak, valóban nehéz lenne eldönteni, hogy mi is valójában: naplójegyzet, írói szociográfia, regény, esszé, dokumentumirodalom. A felsorolt írásformák mindegyikéből van benne valami, mindezek sajátos ötvözete. Szerintem ennél sokkal fontosabb az, hogy Sütő könyve lényegében írói vallomás, vallomás az elkötelezettségről a nemzetiség, a nép, az emberiség sorsa és a humanizmus eszményei iránt. Mint ahogy ugyanilyen vallomás az elkötelezettségről ezt követő könyve, a műfajban és tárgyában látszólag eltérő jellegű *Rigó és apostol* című, úti tündééseket tartalmazó kötete is. Bármilyen távolságokat is jár be Sütő András időben és térben, a kiindulópont mindig a szülőföld, az otthoni közösség, az ebből kinövő gond és felelősség, amelynek sugarai hosszúsági és szélességi köröknél szabályosabban hálózák be az író lába elé terülő földabroszt Rómától Teheránig. Az állandó szellemi készenlét, az elkötelezett gond és felelősség, történelmi múlt, jelen és jövőbeli távlat egymásba játszó hullámmása, hagyományhoz való hűség és a napi gondokat, emberségünket vallató szigorral és

igényességgel számbavevő fogékonyság, az elődök és a közösség-kötelező erejű vonzása, a pusztakamarási mezei úttól a nyugat-európai autósztrádákig zökkenőmentesen ívelő figyelem alakítja ki azt a sajátos műformát, amelynek lényege a közügyekben — azaz: a kisebb és nagyobb közösség ügyeiben — való gondolkodás. Sütő két utóbbi könyvét — és nyugodtan hozzátehetjük — egész életművét — az a felismerés hatja át, hogy a könnyű álmot csak a gondokkal viaskodó, eszmélkedő ébrenlét ígérheti az embernek — a toll emberének is.

Eddig se volt könnyű dolgom, miközben sokrétű életművek elemzését néhány mondatba próbáltam tömöríteni, *Szemlér Ferenc* írói oeuvre-jének bemutatásakor a nehézségek azonban megsokszorozódnak: a romániai magyar irodalom egyik leggazdagabb, legsokrétűbb, legimpozánsabb arányú életműve az övé. Bármennyire is igazságtalan leszek a termékeny és jelentős prózaíró, a kivételes műveltségű és tájékozottságú esszéista, a szellemes drámaíró, a páratlan invenciójú műfordító iránt, ezúttal csak a költőről tudok néhány szót mondani. Szemlér Ferencnek (sz. 1906) a húszas évek elején kibontakozó költészete, amely a csaknem másfél évtized előtt megjelent *Téli alma* című kötetével a művészi érettség és összegezés kivételesen termékeny szakaszába lépett, a legfinomabbra csiszolt gyémántkristály vonzó ragyogását, keménységét, sokszínűségét és tisztaságát idézi emlékezetünkbe. Klasszikus veretű költészettel van dolgunk a szó legjobb és legteljesebb értelmében. A klasszikus veret ebben az esetben a forma játékos könnyedségében is szigorú fegyelmén túl mindenekelőtt a harmóniát jelenti, azt a harmóniát, amely a művészetben csak a valóság tényeivel való könyörtelen és férfias szembenézés eredménye lehet, azt a harmóniát, amelyért mindig, újra és újra meg kell küzdenünk, amelyet csak az emberi elme és értelem mindig rendet és rációt kereső ereje teremthet meg. Ebben a harmóniában a leszűrt élettapasztalat és életbölcesség, a világgal és önmagával viaskodó lélek fegyelme, a félelmektől és szorongásoktól sohasem szabaduló, de azokon éppen felismerésük és bevallásuk révén mindig felülkerekedő, a megismerés veszélyes kalandját minden idegszálával átélő ember keservesen megszenvedett fölénye kristályosodik ki. A lét végső kérdéseinek emberi kérdőjelei Szemlér költészetében nem elvontságot és még kevésbé metafizikai életidegenséget eredményeznek. Válaszainak érzelmileg és világnézetileg-gondolatilag egyaránt átélit döntő eleme az elkötelezettség tudatosulása, szervessé válása; az elkötelezettségé az alkotó, termékeny, hasznos élet, a közösség, a nép, a szülőföld iránt. Annak az emberileg-esztétikailag egyaránt rendkívül vonzó, klasszikus költői harmóniának, amelyre már utaltam, éppen ez az egyik megkülönböztető vonása. Ez a harmónia nem olümposzi fölény és megnyugvás — a vergődő, kétségekkel küzdő, szaggatottságaival szembenéző ember nagyon is emberi, világnézeti gyökérzetű, kiharcolt bölcsessége. Sokat kellene még mondani Szemlérről, elégedjünk meg ezúttal azzal a bizonyossággal, hogy az ő esetében a költő szó mellé minősítő jelzőt illeszteni már felesleges.